

OD SEDAMDESET JEZIKA — JEDAN

Kako hebrejski postaje maternji jezik izraelskog stanovništva

Obnova hebrejskog jezika izaziva i danas divljenje svijeta. Mnoge zemlje šalju u Izrael stručnjake da prouče kako »iz sedamdeset jezika nastaje jednovita nacija« i govori je d n i m jezikom, koji su još prije nekoliko decenija smatrali mrtvim, ili u najboljem slučaju jezikom hrama, molitve i knjige. Ali i Izrael proučava metode kojima druge države usađuju jezik useljeničkim ili drugim grupama i metode borbe protiv analfabetizma.

Doduše, jedva će se naći zemlja u kojoj tako velik procenat stanovnika »uči maternji jezik od djece« (prema duhovitoj definiciji Efrajima Kišona). A ne smije se zaboraviti ni to da veliki broj useljenika u Izrael potiče iz zaostalih zemalja u kojima je analfabetizam masovna pojava, a naročito među ženama. Ali ipak i učenje maternjeg (ili državnog) jezika »od djece« i borba protiv analfabetizma nisu nikako izraelski monopol.

Iskustvo Engleske i Sjedinjenih Američkih Država

Sjedinjene Američke Države već decenijama vode borbu na oba pomenuta područja. Engleska ima mnogo iskustva ne samo u Basic-English koji treba da olakša sporazumijevanje strancima nego i u pisanju lakim stilom, koji ima dvostruku svrhu: da unapredi podučavanje engleskog jezika strancima i da olakša čitanje onima kojima je engleski maternji jezik, ali su analfabeti ili poluanalfabeti. A upravo zbog toga, što u tim zemljama podučavanje narodnog jezika procentualno nije toliko značajno kao u Izraelu i što one obiluju i materijalnim sredstvima i pedagoškim snagama one su mogle da posvete više pažnje metodici i da je uzdignu na visok nivo. Pri tome mislimo ne samo na elementarnu poduku jezika useljenicima i manjinskim grupama ili strancima nego i na izdavanje materijala (izvornog, tj. specijalno pisanog, a takođe i naročito obrađenog i pri-

ređenog) za neobrazovane narodne slojeve koji ne razumiju i ne mogu da čitaju lijepu, stručnu i drugu literaturu, pisanu normalnim stilom.

Kao što je poznato, u Engleskoj su mnoga literarna djela obrađena na različitim jezičkim razinama, prema broju riječi koje pretpostavljaju da čitaoci poznaju. U Sjedinjenim Američkim Državama razvila se čitava znanstvena grana koja se bavi metodikom podučavanja engleskog jezika i formulacijom pravila za stilističko, sadržajno pa i tipografsko oblikovanje materijala namijenjenog širokim slojevima koji su svršili po koji razred osnovne škole, ali su ostali ili postali poluanalfabeti, jer su poslije školske obuke jedva nastavili da čitaju knjige ili novine. Stoga nije čudo što Izrael želi da uči od njih i da se služi njihovim iskustvom i iskustvom drugih.

Škola, porodica i ulica

Izrael je postigao značajne rezultate u podučavanju hebrejskog jezika. Useljenička djeca koja polaze u dječji vrtić, često već s navršene dvije godine, uče vrlo brzo hebrejski jezik. Kad svrše osam razreda obavezne osnovne škole, vladaju jezikom kao i sabre (djeca rođena u Izraelu). I djeca koja dolaze u Izrael u školskoj dobi po svršetku osnovne škole uglavnom vladaju jezikom. Dakako, stepen njihovog općenitog (pa i jezičkog) obrazovanja mnogo zavisi od atmosfere u kući i u školi. U tom pogledu ima velikih razlika koje se ne mogu svladati i izbrisati preko noći.

Na brzinu i dubinu sticanja znanja hebrejskog jezika utiče i sredina u kojoj žive novi useljenici. Ima sela i gradića u kojima useljenici iz jedne zemlje žive u svome krugu, kao da nisu ostavili svoj ranije boravište. U drugim mjestima useljenici su mnogo više pomiješani, pa već i zbog toga uče brže jezik, čak i ako ne polaze naročite kurseve za učenje hebrejskog jezika.

Ali taj proces je isuviše spor. O tome svjedoči i veliki tiraž novina na mnogim jezicima kojima se služe useljenici, gdjekad i desetine godina posle dolaska u zemlju. Zato se pokazala potreba naročitih puteva za ubrzanje hebraizacije. Bilo je predloga da se donese zakon o hebrejskom jeziku koji bi obavezao vlasti da unapređuju hebraizaciju svim sredstvima, od organizacije besplatnih kurseva do obaveznog objavljivanja hebrejskih stupaca u svim nehebrejskim novinama; od traženja znanja hebrejskog prilikom upošljavanja do odredbe da na svakom listovnom papiru i kuverti i na svakom uličnom napisu i cimeru bude hebrejski dio veći od nehebrejskog, itd.

Ulpan i ulpanit

Izraelska javnost odbila je te i slične predloge koji idu za tim da se hebraizacija ubrza prinudnim sredstvima. Mjesto toga stekli su u Izraelu i u svijetu neobičnu popularnost instituti za brzo učenje jezika koji se zovu ulpan («studio») ili ulpanit («mali studio»).

Kurs u ulpanu traje tri do šest mjeseci. Ima ih u formi internata koje izdržava uglavnom Jevrejska agencija. Učenici (svi odrasli, mnogi od njih i u »vrlo poodmakloj dobi«, a samo malen dio omladine) uče, jedu i stanuju u ulpanu, tako da žive neprestano u hebrejskoj atmosferi. Budući da učenici dolaze iz mnogih zemalja i govore različitim jezicima, mogu da se sporazumijevaju među sobom samo hebrejski. Razvijeni društveni život, zajednička pjesma, izleti, posjete kazalištu itd. upotpunjavaju ono što učenici ulpana uče u razredu.

Ima i »radnih ulpana«. Oni su smešteni u kibucima. Tamo učenici (vrlo često familije s djecom) rade pola dana u nekoj grani kibučkog gospodarstva, a pola dana uče. I tu su ulpani vrlo popularni; i to ne samo među novim useljenicima koji žele da — učeci jezik — upoznaju život u kibucu pa da, možda, i ostanu tamo. Mnogi turisti koji dolaze na duže vrijeme u Izrael da ga svestrano upoznaju odlaze najprije u ulpan da nauče jezik kako bi mogli ne samo da se sporazumijevaju na ulici (uvijek će naći nekog ko će ih razumjeti, i ako ne govore hebrejski) nego i da prodru u društveni život i kulturno stvaranje Izraela, a za to treba kakvo-takvo znanje hebrejskog jezika.

Ulpaniti postoje u svim gradovima, gradićima i kolonijama. Podržavaju ih mjesne općine, a naročito moacot poalim (mjesne podružnice Histadruta). U ulpanitu se uči uveče, poslije rada, dva do četiri puta sedmično. Napredak u ulpanitu zaostaje, dakako, za brzim napretkom u ulpanu, ali zašto on obuhvata desetine tisuća učenika koji ne mogu da se koriste ulpanom.

S pedagoške strane naročito odjeljenje Ministarstva prosvjete vrši nadzor nad ulpanima i ulpanitima. S vremena na vrijeme vrši se revizija udžbenika i metoda, koja je, dakako, rezultat borbe između konzervativnih i novatorskih stručnjaka. Konzervativci ukazuju na to da postignuti rezultati izazivaju divljenje, a novatori naglašavaju da bi se mogli postići još bolji rezultati za isto vrijeme, s manje truda, a s modernijim metodama.

Borba protiv analfabetizma

U posljednje vrijeme intenziviralo je Ministarstvo prosvjete borbu protiv analfabetizma i neznanja. Ta se borba vodila i ranije inicijativom nekoliko fanatičara. Oni su organizovali dobrovoljne snage (učitelje, studente, činovnike itd.) koje su posjećivale sela i predgrađa i okupljale u privatnim kućama male grupe analfabeta pa ih učile hebrejski čitati i pisati i malo računati. Po tome uzoru počela su da rade i ženska udruženja, a naročito krug dobrovoljaca u Histadrutu »Ole laole« (»Useljenik useljeniku«). Organizovani su kućni kružoci u centrima nove useobe u kojima su dobro-

voljci »Ole laole« razjašnjavali pojmove o zemlji, pomagali u rešavanju ličnih problema novih useljenika ali i podučavali hebrejski, čitati i pisati. To je bilo naročito važno za žene koje su pomalo govorile hebrejski, ali su bile analfabete.

Sada je Ministarstvo prosvjete postavilo taj rad na široku osnovu da bi za nekoliko godina likvidiralo analfabetizam i dalo svim stanovnicima bar ono što je trebalo da nauče u osnovnoj školi. Taj se rad vodi uz učešće učitelja osnovnih škola, a naročito djevojaka koje su završile srednju školu i kratke kurseve za metodiku, pa u toj formi služe svoj vojni rok (kako je poznato, u Izraelu ima obavezna vojna dužnost i za djevojke).

Materijal pisan lakim stilom

U nizu mjera na tom području treba spomenuti i izdavanje naročitog materijala za odrasle koji ne vladaju dovoljno jezikom ili nemaju dovoljno općeg obrazovanja da bi mogli ili htjeli da se »muče« knjigama ili novinama namijenjenim redovnoj čitalačkoj publici. A književnost za djecu odbija ih i zato jer su baš oni vrlo osjetljivi i ne žele da ih smatraju »djetinjastima«, a možda još i više zbog toga što se ta književnost odlikuje bogatim i raznolikim rječnikom koji izaziva zaprepašćenje kod tih »neohebraista« ili »neoalfabeta«.

Ima nekoliko serija knjiga i knjižica u kojima izlaze djela pisana izvorno u naročito lakom stilu ili prerađena djela poznatih pisaca da bi ih mogli razumjeti i ljudi koji su tek naučili osnove jezika.

Pored tih edicija izlaze već petnaestu godinu dnevne novine »Omer« (uz »Davar«, organ Histadruta) koje nastoje da donesu sav materijal i sve rubrike dnevne štampe, ali zbito i vrlo jednostavnim jezikom. Rečenice u »Omeru« su po mogućnosti kratke, a rječnik je ograničen. Svaki broj donosi prevod nekoliko riječi na devet jezika (koji su se, uostalom, mijenjali tokom godina, prema valovima useobe) i objašnjenje pojmova i idioma (frazu) koje je lakše objasniti nego prevesti.

Ministarstvo prosvjete izdaje tjednik »Lamathil« (»Početniku«), koji služi kao prvo »novinsko štivo« u ulpanu i koji dobivaju mnogi apsolvenci ulpana. Budući da je čak »Lamathil« pretežak za učenike i apsolvence kurseva za analfabete, izdaje Ministarstvo prosvjete i dvotjednik »Šaar lakore hehadaš« koji je još lakši.

Ne treba objašnjavati da je metodički lakše redigovati knjigu ili tjednike i dvotjednike nego dnevne novine. Za dnevne novine pišu novinari koji redovno nemaju ni vremena ni stručne spremne da u pisanju uvažavaju sva metodička pravila za olakšanje stila da bi u potpunosti bio pristupačan onima koji razumiju samo »elementarni hebrejski«. A i redaktori ne mogu da posvete dosta vremena

i pažnje lingvističkim pitanjima, jer slagalice mašine ne čekaj a pored lingvističkih pravila ima još mnogo normi koje moraju da se uvažavaju u redigovanju novinskog materijala.

Ali stručnjaci Ministarstva prosvjete našli su da gotovo sav materijal namijenjen odraslim »neohebraistima« i »neoalfabetima« nije zasnovan na znanstvenim metodičkim spoznajama, nego na intuiciji i na subjektivnom osjećanju onih koji pripremaju taj materijal. Čak i kad izdavač koje edicije kaže da je pisana s određenim brojem riječi (500—1000—2000), nije to dokaz da materijal odgovara svrsi. Do danas nema autoritativne listine riječi »elementarnog hebrejskog«. Isto tako još nisu dovoljno proučena i u izraelskoj praksi primijenjena metodička pravila do kojih su došli, na primjer, u Sjedinjenim Američkim Državama i u nekim drugim zemljama na polju izdavanja materijala koji treba da privuče čitanju i one odrasle (i poluodrasle) kojima je obični tekst knjige ili novina pretežak i odbijajući.

Ova kritika izazvala je diskusiju, čiji će rezultat svakako biti revizija izdatog materijala i usavršavanje metoda na kojima se zasniva ta izdavačka djelatnost. Jasno je da budućnost Izraela zavisi ne samo od materijalnih faktora, od narodne bezbjednosti i od političkih snaga u svijetu, u zemlji i oko nje, nego i od tempa kojim će izraelsko društvo da riješi svoje kulturne probleme. A likvidacija analfabetizma u najširem smislu te riječi i dolično poznavanje hebrejskog jezika od strane jevrejskih stanovnika Izraela — svakako su najpreči društveni zadatak. Jer oni su uslov za rješenje svih kulturnih problema, koje sa sobom donosi potreba amalgamacije najraznovrsnijih useljeničkih grupa u jednovitu naciju koja teži za visokim stepenom materijalne i duhovne kulture.